

Amik Annamária – György Andrea

POSZTHUMÁN
PARABOLAMURATA SZAJAKA: *KEIKO VEGYESBOLTJA*. FORDÍTOTTA DÉSI ANDRÁS
GYÖRGY, EURÓPA KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 2025.

GyA: Ez a különös, bátor, szókimondó regény több, mint aminek első pillantásra látszik. Minél beljebb hatolunk a szöveg sűrűjébe, annál izgalmasabb értelmezési lehetőségeket kínál. Olvasható kortárs japán szingliregényként, társadalomkritikaként, esetleg társadalmi parabolaként, de szerelmes regényként, és, ha úgy tetszik, akkor az autizmus spektrumon elhelyezhető címszereplő nézőpontját rögzítő éregényként vagy megtéréstörténetként is.

AA: A regény eleje és vége – a kismadár teteméből lakmározni szándékozó kislány és a saját testét a vegyesboltnak felajánló középkorú nő képe – azt sugallja, hogy mégiscsak segélykiáltásként kell értelmezni ezt a pörgő, igényes stílusban elmesélt történetet, amely a címszereplő tūpontos társadalomkritikájából, pszichológiai megfigyeléseiből építkezik. A történet közepén táján helyet kapó aggasztó jelenetben Keiko az éles pengét egy gyerek elhallgattatásának hatékony módszereként látja, és ez felveti a kérdést, hogy egy pszichopata kényszerképzeteiről vagy a sérült szingli lelkébe bevilanó képről van-e szó?

GyA: Keiko is szingli, akárcsak Bridget Jones, ám ő nem vágyakozik Mr. Darcy után, sőt, egyáltalán nem akar férjhez menni, és mivel teljesen aszexuális, a szerelmi kalandokat sem hajkurássza. Ugyanakkor a japán társadalom tagjaként előbbre helyezi a „közös jót” az egyéni boldogságnál. A japánok erőn felül vállalják a kemény munkát, a munkáltatók elvárják az alkalmazottól az önként vállalt (ingyen) túlórát és a munkaidő utáni közös programokban való részvételt is. Nem meglepő, hogy a japán nyelvben külön szó jelöli a munka általi halált és a munka általi öngyilkosságot. Keiko is munkamániás, a bolt iránt tanúsított lojalitás sokkal fontosabb számára,

mint a család. Szüleire, testvéreire nem tud időt szánni, hiszen neki pihenni kell, hogy teljes erőbedobással dolgozzék. Irigylem egy kicsit őt, amiért számára a napi robot nem nyűg, hanem élvezet, életforma, identitás.

AA: A mű eredeti címében, mint a magyar fordítás alapját képező angol kiadás (*Convenience Store Woman*) is, jelzi a fordított birtokviszonyt: nem a vegyesbolt Keikóé, hanem Keiko a vegyesbolté.

GyA: Amennyiben ambiciózusabb lenne, és hajlandó volna feljebb lépkedni a vállalati ranglétrán, ugyanakkor családot alapítana, és gyereket szülne, tökéletes fogaskerekévé válna a társadalomnak. Példázat arról, hogy miként lehet a társadalmi elvárásokat teljesíteni nőként.

AA: Keiko gondolatai filozofikus érzékenységgel reagálnak a külső történésekre, ám a párbeszédetek ebből semmit sem tükröznek. Önmeghatározása szerint fogaskerek, akinek (amelynek) viszonylagos békéje a mások utánzásában gyökerezik. Visszatérő motívum, hogy ismerősei, rokonai átveszik a körülöttük élők beszédstílusát, de az új alkalmazottak is a régi munkatársakét. A vegyesbolt szervezetébe ömlő friss vér szerepe pusztán annyi, hogy tükörként felerősítse a meglévő folyamatokat, „a mostani önmagamat szinte kizárólag a körülöttem lévő emberek formálták”. Bár nem elvetendő az interperszonalitás megváltásban szerepet játszó dimenziójára vonatkozó következtetése, miszerint „azért maradunk emberek, mert folyton megfertőzzük egymást”, az itt megrajzolt „közösségi” lényből teljességgel hiányzik a misztérium.

GyA: „Már nem emlékszem tisztán azokra az időkre, amikor még nem születtem újjá mint bolti eladó” – mondja Keiko. Ez a mondat erős bibliai áthallást eredményez. Az újjászületés a friss keresztény hívők szótárából kölcsönzött, jellegzetesen vallásos töltetű kifejezés, és egy új időszámítás kezdetét, a bolttal, „az átlátszó üvegdobozzal”, „a kristálytisza akváriummal” való találkozás revelatív pillanatát jelöli, amikor Keikónak megszületik bolti eladói énjé. Ennek az új identitásnak a mindennapjaihoz a bolti szabálykönyv (pontos magyar fordításban: vállalati kézikönyv) mint valami lebutított Szentírás kínál útmutatót. És a monológjában (cseppet sem váratlanul) elhangzik a friss hívő bizonyágtétele is: „Amikor bejön egy vásárló, az ajtónyitást jelző csengő olyan, mintha templomi harangok szólnának. Kinyitom az ajtót, vár a fényesen kivilágított doboz – egy megbízható, normális, egyenletes tempóban kerengő világ. Hiszek abban a világban, ami a fényes dobozban vár.” Egy másik szereplő, Siraha jegyzi meg a reggeli felkészülés alatt, amikor főnök és alkalmazottai együtt mondják a bolt „Hiszekegyét”,

és gyakorolják a vásárlók köszöntését, hogy „tisztára, mint egy vallás”. Amikor Siraha kijelenti, hogy a tárolók rendezése nem férfiaknak való munka, akkor Keiko válaszában mintha Pál apostol Krisztusban meghaladott férfi-női identitásra vonatkozó biztatását parafrazálná: „Itt az élelmiszerboltban nem férfiak vagy nők, hanem mindnyájan bolti eladók vagyunk.”

AA: Az erős érzékszervi hatások – amelyek kizárólag a testben élő ember, nem pedig a transzhumán lény jellemzői – felerősítik, hogy maga az ember lényege minősül át ebben a világban, amelyben az örökké változatlan, mégis szakadatlan változásban lévő bolt a létet leképező mikrokozmosz. Keiko csupán „a magasból érkező tudásnak” ad hangot. A vegyesbolt fénye és megszemélyesített hangja a János-evangélium genezisének szóhasználatát idézik: a világot a szó, az Ige hívta elő, amely a sötétségben fénylő világosság. A másik fontos bibliai kép, a víz(ből születés) is jelen van, többször is olvasunk a víznek a sejtszintű folyamatokban betöltött szerepéről. Ezt tetőzi, amikor a két külön az aszkézisük tartozékairól ismert szentekre emlékeztetően a kádba, illetve a szekrény alsó polcára heveredik le. Kádas vagy szekrényes szentek, mondhatnánk. Csakhogy a bolti eladó nem szabad lény, önrendelkezése kimerül a vásárlók szabad választására való várakozásában: „fontosnak tartom, hogy amikor valaki nem tudja eldönteni, folytassa-e a vásárlást, akkor visszavonuljak, és várjak” – mondja.

GyA: Az éveken át változatlan bolt Isten örökkévaló mivoltát testesíti meg, sosem változik, az lesz, aki volt, és erről Keikónak szilárd bizonyossága van. Számára ez jelenti az életet, és amikor tudatosan elfordul tőle, felmond a munkahelyén, akkor gyakorlatilag a halál peremére jut, hogy aztán újra visszataláljon hozzá.

AA: A Siharával gyakorlati megfontolásból létrejövő együttélése, amely a normáknak való megfelelés kétségbeesett vágyából születik meg, és amelyre az elején a beolajozottan működő házasságban élők humora, csipkelődése jellemző, mégsem szolgálhat védőburokként a társadalom bírálatával szemben. Ugyanis nem elég formálisan megfelelni a normalitás szempontjainak, mint ahogyan azt hősnőnk megkísérel, hanem a kiosztott családi szerepeket szívből kell vállalni. Pont úgy, ahogyan Keiko nemcsak formálisan bolti eladó, hanem vérkeringésébe, sejtjeibe íródik a bolti eladói mivolta. Keiko dezintegrációja a *Nővényevő* fordítottja: míg Han Kang regényének főszereplője akkor kezd megbomolni, amikor szembemegy az elvárásokkal, Keiko akkor veszíti el valóságérzékét, amikor beleegyezését adja a félig-meddig tisztos párkapcsolatba.

GyA: Az énfőben írott regényhez utólag csatolt levél értelmezhető egyfajta bizonyágtételként, amely a bolti szabálykönyvhöz szorosan kapcsolódó apokrif iratként hirdeti a bolt mindenhatóságát.

AA: A vegyesbolthoz írott szerelmeslevél groteszk visszhangja annak a kapcsolatnak, amely Spike Jonze *A nő* című, a chatbotjába beleszerelmesedő férfiről szóló filmje témájául is szolgál. A mesterséges intelligenciák elterjedésével még aktuálisabbá válik mindkét történet. Az általam jól ki-domborított vallásos felhang nem véletlen: ebben a poszthumán világban a másik ember többé nem az istenképűség hordozója, amelyből a lévinasi etika szerint megszólal a morális parancs, hanem egy funkció. Az ember elidegeníthetetlen méltóságát felváltja az értelemkeresés kollektív narratíváiban betöltött funkciója. Ennek a drámai tetőfokát látjuk abban, ahogyan a párkapcsolatba kerülő Keiko hajadoni „rendellenességének” megszűnésére – normálissá válására – reagál a bolti munkaközösség: „habár még a régi egyenruhájukat viselték, és a régi munkájukat végezték, éreztem, hogy jóval kevésbé felelnek meg a feladataiknak, mint azelőtt. (...) Már csak a vásárlók tették lehetővé, hogy ne legyek más, csak bolti eladó.” Érdekes lenne a bolti vásárlók szemszögéből is hallani a történetet, amely akár a hozzájuk és reggeli, déli, esti rutinjukhoz intézett szerelmeslevélként is olvasható.

GyA: A szerelmi témájú irodalmi alkotások általában élnek azzal a lehetőséggel, hogy a szerelmet érzéki, auditív élményként ragadják meg. Már a könyv első lapján feltűnik az a később többször is visszatérő, gyanút keltő mondat, miszerint Keiko az élelmiszerbolt hangjait felidézve alszik el, amelyek megállás nélkül simogatják dobhártyáját. Ezt az olvasatot erősíti meg az előbb említett, rendkívül groteszk hatású szerelmeslevél is, amely nem éri teljesen váratlanul az olvasót. A levelet némiképpen előkészíti a narrátor-főhős dehumanizáló megállapítása: „úgy érzem, legalább annyira a bolt része vagyok, mint az újságtartó állvány vagy a kávéautomata”. Ez a gesztus az elszemélytelenedést jelzi egy olyan társadalomban, amely tárgyként, hasznos munkaerőként tekint az emberre, aki aztán maga is elhiszi, hogy csupán egy gép, aki addig értékes, amíg hasznot hoz.

AA: A bolt által szimbolizált „normális” világ részleteinek leírása már-már disztópiába hajlóan mechanikus. Nem annyira a társadalmi elvárásoktól elnyomott individuum megtestesítője Keiko, hanem magáé a követelményekkel (algoritmussal) működő társadalomé, hiszen Keiko a kézikönyvben rögzített szabályokat magáévá teszi, míg „normális” munkatársai el tudnak tekinteni tőlük, például amikor éppen az ő élete fejleményeiről pletykálnak örvendezve. A törés nem az egyén és a társadalom között húzódik

meg, hanem magában az egyénben. A társadalmi kötelezettségként tételezett normalitás valójában fikció, az „átlagember” csupán képzeletbeli lény, mint ahogyan a bolti eladó is.

GyA: Keiko a huszonegyedik századi nő, aki huszadik századi elődeihez képest az elidegenedés új, rémületesebb dimenzióját testesíti meg. Kafka Gregor Samsája még „csak” visszataszító rovarként, Keiko azonban már hétköznapi tárgyként születik újjá.